

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI HUZURIDAGI
ILMIY DARAJALAR BERUVCHI DSc.03/30.12.2020.I.16.02 RAQAMLI
ILMIY KENGASH**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**Qo'lyozma huquqi asosida
UUK: 339.138:677(575.1)**

Nosirova Charos Gayratovna

**TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI BOZORIDA YASHIL
MARKETINGDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.11 - Marketing

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi

**Ilmiy rahbar:
i.f.d., professor Nazarova Rano Rustamovna**

Toshkent – 2025

M U N D A R I J A

	KIRISH.....	3
I Bob	TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARI BOZORIDA YASHIL MARKETINGDAN FOYDALANISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	14
1.1.	To‘qimachilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	14
1.2.	To‘qimachilik sanoatida marketing instrumentlaridan foydalanishning zamonaviy modellari.....	30
1.3.	To‘qimachilik mahsulotlari bozorida yashil marketing strategiyalaridan foydalanish bo‘yicha xorijiy mamlakatlar tajribalari tahlili.....	42
	I Bob bo‘yicha xulosa.....	53
II Bob	TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARI BOZORIDA YASHIL MARKETINGDAN FOYDALANISH HOLATI.....	55
2.1.	O‘zbekistonda to‘qimachilik sanoatining iqtisodiy holati va sohadagi muammolar tahlili.....	55
2.2.	To‘qimachilik mahsulotlari bozorida yashil marketing strategiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	68
2.3.	Korxonaning eksport salohiyatiga yashil marketing strategiyalaridan foydalanish ko‘rsatkichlarining ta‘siri.....	92
	II Bob bo‘yicha xulosa.....	101
III Bob	TO‘QIMACHILIK MAHSULOTLARI BOZORIDA YASHIL STRATEGIYALAR ASOSIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	104
3.1.	To‘qimachilik mahsulotlari bozorida raqobatbardoshlikni oshirishda yashil marketing strategiyasini joriy etish istiqbollari.....	104
3.2.	Global ekologik muammolar sharoitida ekomahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish yo‘nalishlari.....	119
	III Bob bo‘yicha xulosa.....	131
	XULOSALAR.....	133
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	136

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida tabiiy resurslardan samarasiz foydalanish, genetik modifikatsiyalangan mahsulotlar ishlab chiqarishning rivojlanishi, sifatli qishloq xo‘jaligi yerlarining qisqarishi sababli ekologik vaziyatning tobora yomonlashuvi kuzatilmoqda. Jahon banki va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo‘yicha dasturi (UNEP) ma’lumotlariga ko‘ra, yomon ishlab chiqarishning global atrof-muhitga ta’siri 2023-yilda sezilarli bo‘lib, global CO₂ emissiyasi 40,6 milliard tonnaga yetgan, bu iqlim o‘zgarishining asosiy omili hisoblanadi.¹ Shuningdek, dunyodagi barcha tozalanmasdan oqava suvlarning qariyb 80% tabiiy suv resurslariga qo‘shilib ketmoqda. 2023-yilda sanoat chiqindilaridan chuchuk suv ifloslanishining ortishi qayd etildi, bu suv sifatining yomonlashishiga va mavjud chuchuk suv resurslarining qisqarishiga olib kelmoqda. Mavjud ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatga javoban butun dunyo korxonalari o‘zlarining marketing faoliyatini tashkil etishda yangi ekologik yo‘naltirilgan yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Global ekologik muammolar va geosiyosiy beqarorlikning kuchayishi sharoitida kompaniyalar faoliyatiga ekologik yo‘naltirilgan yondashuvlarni ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarga e’tibor kuchaymoqda. Yildan yilga ekologik yoki “yashil” marketingga qiziqish nafaqat kompaniya imidjini yaxshilash, balki uning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga ham hissa qo‘shadigan noyob mexanizm sifatida ahamiyati ortib bormoqda. Ayniqsa, yengil sanoat korxonalarining jamiyat va atrof-muhit oldidagi mas’uliyat darajasining ko‘rsatkichi sifatida yashil marketingning ahamiyatini oshirish, yashil tamoyillarga asoslangan marketing vositalarini mahsulotlarni jahon bozorlariga eksport qilishning kuchli vositasi sifatidagi salohiyatini oshirish, shuningdek, kelajak avlodga ekologik barqaror jamiyatni qoldirish vazifalari muhim ahamiyat kasb etmoqda.

¹ UNEP. Emissions Gap Report 2023. <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>

O‘zbekiston yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan iqtisodiy tizimni joriy etish bosqichida bo‘lib, mazkur tamoyillar nafaqat yengil sanoat tarmoqlarida, balki iqtisodiyotning barcha bo‘g‘inlarida tatbiq etilmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yil 30-yanvardagi PF-16-son “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va “yashil iqtisodiyot” yilida amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”gi Farmonida “tabiiy resurslarni tejash va ulardan oqilona foydalanish, ekologik barqarorlikni ta’minlash”, “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini keng joriy qilish, iqtisodiyotni iqlim o‘zgarishiga moslashtirishga qaratilgan loyihalarni barqaror moliyalashtirish” kabi ustivor vazifalar belgilab berilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda ifloslantiruvchi moddalar chiqindilarini kamaytirish va ishlab chiqarishning ekologik xavfsizligini oshirishga qaratilgan korxonalar uchun ekologik standartlar joriy etilmoqda. Mazkur xolatlar O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatida “yashil marketing” strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish asosida axoli uchun barqaror iste’molni targ‘ib qiluvchi marketing vositalaridan foydalanish va ekologik mas’uliyatni oshirishga qaratilgan strategik yo‘nalishlarni ishlab chiqishni taqoza etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yil 30-yanvardagi PF-16-son “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va “yashil iqtisodiyot” yilida amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”gi, 2024-yil 1-maydagi PF-71-son “To‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini rivojlantirishni yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2023-yil 2-sentyabrdagi PF-155-son “To‘qimachilik sanoatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi, 2020-yil 5-maydagi PF-5989-sonli “To‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini qo‘llab-quvvatlashga doir kechiktirib bo‘lmaydigan chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmonlari, Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 11-maydagi 274-son “Respublikada to‘qimachilik, charm-poyabzal va elektrotexnika mahsulotlari eksportini tartibga solish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2022-yil 30-sentyabrdagi “To‘qimachilik va tikuv-trikotaj korxonalarida chuqur qayta ishlash va yuqori